

Поповичук В. О.,

здобувач кафедри кримінального права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

НАЦІОНАЛЬНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЕМБЛЕМ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА, ЧЕРВОНОГО КРИСТАЛА Й ЧЕРВОНОГО ПІВМІСЯЦЯ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню питань, пов'язаних із правомірністю використання емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця й Червоного Кристала. Акцентовано увагу на встановленні ролі Товариства Червоного Хреста України в здійсненні контролю за дотримання норм, що визначають засади використання емблем руху Червоного Хреста. Запропоновано внести зміни в Кримінальний кодекс України, Закон України «Про Товариство Червоного Хреста України» і Статут Товариства Червоного Хреста України, які сприятимуть вирішенню проблемних питань використання емблем руху Червоного Хреста.

Ключові слова: символіка, емблема, використання, режим, контроль, відповідальність.

Постановка проблеми. Законом України «Про символіку Червоного Хреста, Червоного Півмісяця та Червоного Кристала в Україні» встановлено засади правомірного використання вказаної символіки. Не є винятком і порядок зображення емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця й Червоного Кристала.

Емблема Червоного Хреста є ключем до здійснення всієї гуманітарної діяльності – емблема покликана надавати захист як постраждалим, так і людям, які прийшли їм на допомогу.

У сучасних умовах зростання соціально-економічної, публічно-політичної та військової напруженості в східних регіонах України великого значення набувають питання дотримання норм, що визначають порядок використання символіки Міжнародного руху Червоного Хреста, який активно бере участь у вирішенні наявних проблем.

Метою статті є визначення проблем, що виникають у разі використання емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала, і надання пропозиції щодо їх усунення.

Проблема правового забезпечення використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала розкривалась у роботах багатьох дослідників різних наукових напрямів, а саме: В. Базова, В. Гончаренко, М. Мельник, О. Міцкіс, О. Хворост і низці інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будучи учасником Женевських конвенцій і користуючись допомогою військово-медичних служб Міжнародного руху Червоного Хреста, Україна зобов'язана суворо дотримуватись відповідних положень міжнародного гуманітарного права про захист емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця й Червоного Кристала, слідкувати за тим, щоб до емблем ставились з повагою як у військовий, так і в мирний час.

Відповідно до національного законодавства, використання емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця й Червоного Кристала можливе в таких цілях:

1) під час війни або збройного конфлікту як захисного знака для медичного персоналу, медичних формувань і санітарно-транспортних засобів (емблеми повинні зображуватись у якомога більшому масштабі);

2) як розпізнавальний знак для позначення належності людини або об'єкта до Міжнародного руху Червоного Хреста й Червоного Півмісяця (емблеми повинні бути меншими за розмірами, порівняно з емблемами, що використовуються як захисний знак, і не можуть наноситися на пов'язки або на дахи будівель) [2].

Основними засадами використання емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала як захисного знака є такі:

– Міністерством оборони України, зокрема медичною службою Збройних Сил України, під час збройних конфліктів для позначення власного медичного персоналу, медичних формувань і санітарно-транспортних засобів на суші, на морі й у повітрі;

– цивільними медичними формуваннями та медичним персоналом. Із захисною метою за спеціальним дозволом Міністерства охорони здоров'я України й під його контролем позначаються цивільний медичний персонал, цивільні лікарні та інші цивільні медичні формування, будівлі, обладнання, медичні матеріали, а також цивільні санітарно-транспортні засоби, заклади охорони здоров'я, призначені, зокрема, для перевезення й розміщення поранених, хворих і потерпілих від аварій судна та догляду за ними;

– Товариством Червоного Хреста України, яке уповноважене надавати в розпорядження медичної служби Збройних Сил України свій медичний персонал, а також свої медичні формування й санітарно-транспортні засоби, створювати групи з надання першої медичної допомоги;

– для позначення іноземних медичних формувань та інших міжнародних організацій із надання допомоги;

– для захисту нейтральних медичних зон і територій. Емблема Червоного Хреста як захисний знак використовується під час збройних конфліктів для позначення нейтральних медичних зон і територій на місцевості, призначеній для захисту розташованих на ній поранених, хворих, цивільних осіб і медичного персоналу.

Усі медичні формування, медичний персонал, які використовують емблеми Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала як захисний знак, зобов'язані наносити емблему Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала на прапори, будівлі, установи й майно рухомих медичних формувань, на нарукавні пов'язки, одяг і головні убори медичного персоналу [2].

Основними засадами використання емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала як розпізнавального знака є такі:

– Товариство Червоного Хреста України є єдиною українською організацією, яка має право використовувати емблеми Червоного Хреста з розпізнавальною функцією для цілей і видів своєї діяльності, що відповідають принципам, визначеним міжнародними конференціями Червоного Хреста й Червоного Півмісяця;

– Національні Товариства Червоного Хреста й Червоного Півмісяця інших держав, персонал яких присутній на території

України з дозволу Національного комітету Товариства Червоного Хреста України в умовах мирного часу та за умови безкоштовного надання послуг, можуть використовувати вказані емблеми для позначення будівель, споруд, медичних матеріалів і санітарно-транспортних засобів закладів охорони здоров'я, призначених для осіб, які потребують постійного медичного догляду; транспортних засобів, що використовуються для транспортування поранених і хворих; тощо [2].

У мирний час емблеми Червоного Півмісяця, Червоного Кристала використовуються виключно для позначення медичного, духовного персоналу іноземних організацій, що входять до Міжнародного руху Червоного Хреста й Червоного Півмісяця, під час їхнього перебування в офіційному відрядженні в Україні, а також майна таких організацій і не можуть бути використані для жодних інших цілей та в інших випадках.

Значну роль у дотриманні правомірності використання емблем відіграє Міжнародний рух Червоного Хреста й Червоного Півмісяця та його національні товариства. Так, Міжнародний комітет Червоного Хреста, сприяючи встановленню міжнародних норм, необхідних для забезпечення поваги до емблеми, на підставі Женевських конвенцій 1949 р. і Додаткових протоколів до них 1977 р. запропонував державам типовий закон щодо використання й захисту емблем Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, дотримуючись при цьому Заключної декларації Міжнародної конференції щодо захисту жертв війни 1993 р. і Рекомендацій Міжнародної групи експертів 1995 р., схвалених ХХVI Міжнародною конференцією Червоного Хреста й Червоного Півмісяця, яка відбулася в грудні 1995 р. в м. Женеві. Це було зроблено з метою надання допомоги державам із питань розробки та вдосконалення національного законодавства.

Так, Міжнародним органам Червоного Хреста й Червоного Півмісяця та їхнім уповноваженим представникам дозволяється користуватися в будь-який час емблемами Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала під час здійснення всіх видів своєї діяльності.

В Україні вказану місію виконує Товариство Червоного Хреста України, яке покликане допомагати державі в наданні медичної й гуманітарної допомоги під час збройних конфліктів та в мирний час, брати участь у наданні міжнародної допомоги в разі катастроф і надзвичайних ситуацій, забезпечувати медико-соціальну допомогу найменш соціально захищеним верствам населення. Законом України «Про Товариство Червоного Хреста України» врегульовано правовий статус організації та правові засади її діяльності [5].

Відповідно до ст. 4 Статуту Товариства Червоного Хреста України, воно має виключне право на використання емблем Червоного Хреста [1].

Національним законодавством визначено заходи щодо забезпечення встановленого порядку використання розглядуваних емблем, а саме:

1) обов'язковість наявності посвідчення в осіб, котрі можуть використовувати емблему Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала, з фотографією (у посвідченні має бути зазначена належність особи до певного закладу охорони здоров'я, організації з надання допомоги, формування або іншої структури, визначених законодавством). Питання виготовлення, видання та реєстрації особистих іменних посвідчень медичного персоналу Збройних Сил, цивільного медичного персоналу та медичного персоналу Товариства Червоного Хреста України, що використовують емблему Червоного Хреста як розпізнаваль-

ний і захисний знак, визначено Постановою Кабінету Міністрів України від 12 червня 2000 р. № 939 [3];

2) визначена відповідальність за порушення режиму використання розглядуваних емблем (ст. ст. 435 і 445 Кримінального кодексу України визначають відповідальність за незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала) [4];

3) наявність перехідних положень щодо використання емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала, які застосовуватимуться в разі реорганізації Міжнародної федерації Товариств Червоного Хреста й Червоного Півмісяця або внесення змін до Женевських конвенцій, Додаткових протоколів до них;

4) здійснення контролю Міністерством оборони України, Міністерством охорони здоров'я України, Товариством Червоного Хреста України в межах їхньої компетенції за правомірністю використання емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала тощо [2].

Виходячи з норм чинного законодавства, можна констатувати такі недоліки регулювання використання емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала:

1. Відсутність визначеного механізму контролю Товариством Червоного Хреста України (не встановлено заходи контролю; осіб або органів Товариства Червоного Хреста України, які виконують контрольні функції; не виділено перелік повноважень, наданих для здійснення контролю за правомірністю використання символіки Червоного Хреста; не визначено юридичну силу рішень, що приймаються Товариством Червоного Хреста України, та умови їхнього виконання тощо).

Для усунення вказаних пробілів убачається необхідним таке:

– доповнити ст. 9 Закону України «Про Товариство Червоного Хреста України» таким змістом: «... здійснює контроль за правомірністю використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала. Рекомендації та висновки уповноважених контрольних органів Товариства Червоного Хреста України обов'язково розглядаються органами дізнання в першочерговому порядку»;

– доповнити ст. 3 Статуту Товариства Червоного Хреста України ч. 6 такого змісту: «... в кожній організації національного (центрального) та регіонального рівня створюється орган, який відповідальний за здійснення контролю за правомірністю використання символіки Червоного Хреста в Україні».

2. Законодавством України не встановлено окремої відповідальності за неправомірне використання емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала. Ці правопорушення розглядаються як складові неправомірного використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала. На нашу думку, необхідно доповнити Кримінальний кодекс України ст. 4451 з відповідною назвою «Незаконне використання емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала» і таким змістом: «Незаконне використання емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала – це винення суспільно небезпечного діяння, яке виражається в порушенні захисної та розпізнавальної функції емблеми».

Висновки. Захист емблеми, що є символом гуманітарної допомоги тим, хто постраждав, часто є єдиною гарантією того, що цим жертвам буде надана необхідна і своєчасна допомога. Удосконалення законодавства, яке визначає порядок використання емблем руху Червоного Хреста, є актуальним для України. У статті встановлено національні теоретико-правові засади ви-

користання емблем Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала. Визначено недоліки правового регулювання використання розглядуваних емблем і надано пропозиції щодо їх усунення.

Література:

1. Статут Товариства Червоного Хреста України, затверджений XV з'їздом Товариства Червоного Хреста України 04.04.1991 р. – К. : Товариство Червоного Хреста України, 2001. – 44 с.
2. Про символіку Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала в Україні : Закон України від 08.07.1999 р. № 862-XIV // Офіційний вісник України. – 1999. – № 32. – Ст. 36.
3. Про затвердження Порядку виготовлення, видачі та реєстрації особистих іменних посвідчень медичного [...] : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.06.2000 р. № 939 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 24. – Ст. 132.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 1.
5. Про Товариство Червоного Хреста України : Закон України від 28.11.2002 р. № 330-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/330-15>.

Поповичук О. В. Национальные основы использования эмблем Красного Креста, Красного Полумесяца и Красного Кристалла

Аннотация. Стаття посвящена освещению вопросов, связанных с правомерностью использования эмблем Красного Креста, Красного Полумесяца и Красного Кристалла.

Акцентируется внимание на установлении роли Общества Красного Креста Украины в осуществлении контроля за соблюдением норм, предусматривающих основы использования эмблем движения Красного Креста. Предложено внести изменения в Уголовный кодекс Украины, Закон Украины Закона «Об Обществе Красного Креста Украины» и Устав Общества Красного Креста Украины, которые будут способствовать решению проблемных вопросов использования эмблем движения Красного Креста.

Ключевые слова: символика, эмблема, использование, режим, контроль, ответственность.

Popovychuk V. National basics of using the emblems of the Red Cross, Red Crescent and Red Crystal

Summary. The article is devoted to the coverage of issues related to legitimacy of using the emblems of the Red Cross, Red Crescent and Red Crystal. Attention is accented on determining the role of the Red Cross Society of Ukraine in exercising control of observance the norms establishing basics of using the emblems of the Red Cross. It is proposed to amend the Criminal Code, the Law of Ukraine “About the Red Cross Society of Ukraine” and the Charter of the Red Cross Society of Ukraine, which will contribute to addressing problems of using the emblems of the Red Cross.

Key words: symbolism, emblem, use, treatment, control, responsibility.